

Мартиненко В.П., к.е.н., Українська академія банківської справи

ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проведено аналіз факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ, що впливають на економічну стабільність промислових підприємств. Автором дано характеристику факторів прямого і побічного впливу, сформульовано конкретні висновки та пропозиції щодо їх врахування господарюючими суб'єктами.

Ключові слова: промислове підприємство, класифікація факторів, економічна стабільність, технологія, управління, господарська діяльність.

Зміна економічних умов функціонування суб'єктів господарювання, кризова ситуація, що на даний час має місце в Україні, обумовили необхідність перегляду промисловими підприємствами, що сподівались в минулому на державну підтримку, традиційних підходів до забезпечення потенціалу своєї життєздатності. Загроза банкрутства і скасування практики одержання допомоги іззовні змушують підприємства концентруватись в напрямку пошуку власних резервів виживання. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження факторів, що впливають на економічну стабільність промислових підприємств.

Адже передумовами успішного функціонування промислового підприємства, зазвичай, вважають взаємодію цілого ряду факторів, серед яких одні є зовнішніми по відношенню до підприємства і на них у господарюючого суб'єкта відсутня практична можливість впливати, або ж цей вплив може бути слабким; інші фактори – внутрішнього характеру. Ця група факторів безпосередньо залежить від організації роботи на самому підприємстві.

З розвитком суспільства, ростом його технічних можливостей, удосконаленням системи виробничих відносин і розширенням на цій підставі сукупності соціально-економічних потреб відбувається збільшення кількості факторів, які впливають на форми і зміст виробничого процесу, одержання кінцевого результату і, як наслідок, на економічну стабільність господарюючого суб'єкта.

Одним із таких факторів є технологія. Одержати готовий продукт з визначеними, можливо, більш високими якісними характеристиками при найменших витратах виробничих ресурсів, більш повно використовувати технічні параметри обладнання, габарити і субстанції вихідної сировини і матеріалів – це основні задачі технологічного процесу. Адже технологія не може вважатись раціональною, якщо потужність, технічна продуктивність, швидкість, універсальність машин, властивість і характеристики предмета праці при виготовленні продукції використовуються недостатньо.

Саме тому технологія є важливим внутрішнім фактором, який впливає на зміни, що відбуваються у виробничих процесах підприємства.

Дослідження факторів, що визначають економічну стабільність підприємств, показує, що технологія є тим фактором, який найбільше впливає на продуктивність, але у взаємодії з іншим фактором – кадрами. Адже та технологія є найкращою, котра позитивно сприймається персоналом підприємства. Тільки баланс вимог ефективної технології з

потребами персоналу, який її застосовує, дає впевненість, що використання того чи іншого технологічного процесу дійсно призведе до росту продуктивності. У зв'язку з цим уявляється необхідним не тільки правильно вирішити, що виробляти, але і знайти найбільш ефективний технологічний процес виробництва продукції.

Удосконалення технології органічно пов'язане з розвитком і удосконаленням техніки виробництва, які, як відомо, є етапами науково-технічного прогресу.

Пропорційне поєднання окремих верстатів, машин і механізмів створює із сукупності обладнання єдину технічну систему, яка визначає можливості підприємства по виробництву продукції в заданій кількості і відповідній якості.

Дана система, як фактор економічної стабільності, повільніше адаптується по відношенню до зовнішнього середовища. Але це не означає, що вона не змінюється, адже науково-технічний прогрес суттєво впливає на неї. Можна однозначно стверджувати, що відстала технічна база обумовить виробництво продукції, якість якої не відповідатиме вимогам ринку. В результаті буде знижена конкурентоспроможність підприємства, що, в свою чергу, спричинить спад економічної стабільності.

Аналіз діяльності промислових підприємств, які успішно працюють, показує, що впровадження технічних нововведень і пов'язані з ними зміни в технології виробництва проходять досить швидко. З огляду на це значно зростає значення організації і управління виробництвом, як фактора, який забезпечує економічну стабільність підприємства.

Організацію виробництва слід розглядати як систему, яка дозволяє раціонально використовувати працівників, обладнання, предмети праці, потужності підприємства і створює умови для того, щоб процес виробництва здійснювався з допомогою найбільш прогресивних прийомів і методів.

Проведене дослідження промислових підприємств дає підставу стверджувати, що безперервність виробництва, його ритмічність, результати використання засобів праці варто розглядати як основні вимірники ефективної організації виробництва. Тому з точки зору забезпечення економічної стабільності ідеальною буде така організація виробництва, при якій більш повно і раціонально реалізуються потенційні можливості робітника виконувати роботу визначеного обсягу і складності, а також ефективно використовуються потужність обладнання і інших видів основних промислово-виробничих фондів, відсутні перерви при передачі предметів праці з однієї операції на іншу.

Але стійке функціонування підприємства і його економічний ріст в багатьох випадках залежить від досконалості управління і організації всіх напрямків його діяльності. Адже використання того чи іншого фактора внутрішнього середовища без взаємодії з іншими ще не означає, що буде забезпечено певний економічний і технічний розвиток підприємства, потрібна інтеграція всіх факторів. Ця функція належить управлінню виробництвом в умовах ринкових відносин. Тому забезпечення економічної стабільності промислового підприємства нерозривно пов'язане з формуванням ефективною, гнучкою, здатною адаптуватися до господарських задач, які постійно змінюються, системи управління. Адже структурні зміни у виробництві можуть бути здійснені тільки за умови прямої участі системи управління підприємством і вимагають одночасно структурних і функціональних перетворень в управлінні. Як показує досвід роботи українських підприємств в умовах ринкових перетворень, розвиток управління повинен носити випереджувальний характер, який би дозволяв синхронізувати організаційно-технологічні цикли з циклами оновлення продукції.

Оскільки сучасне промислове підприємство в Україні працює в умовах ринкової економіки, то безумовно одним із важливих виробничих факторів, які характеризують ринковий потенціал підприємства, є маркетинг. Ефективна маркетингова діяльність дозволяє розробити заходи, спрямовані на утримання і розширення ринку збуту, збільшувати обсяги реалізації продукції, визначати асортимент продукції на перспективу з урахуванням виробничих потужностей підприємства, а якщо виникне потреба, то і вносити необхідні зміни в структуру виробництва. Крім того, спираючись на принципи маркетингу, можна сформулювати у свідомості покупців прямий і надзвичайно важливий для економічної стабільності вихід на вирішення їх проблем за допомогою продукції підприємства, що має високі споживчі властивості, визначити сегменти ринку покупців (замовників), на які розраховує підприємство.

Організація виробництва і управління визначає шляхи вирішення задач, які стоять перед підприємством. Разом з тим жодна із задач не може бути успішно вирішена без персоналу підприємства, для якого дуже важливе створення таких умов, які б підтримували їх дії, бажані для господарюючого суб'єкта в досягненні своєї мети.

На наш погляд, найбільш істотними факторами, під впливом яких формується атмосфера в колективі, є групи людей і лідерство керівника.

На кожну людину, яка входить в робітничу групу, впливають групові норми поведінки: колективізм, відкритість у спілкуванні, відношення до цінностей, що і визначає її дії в досягненні мети підприємства.

Лідерство істотно впливає на продуктивність праці, створюючи своєрідну культуру на підприємстві, яка в подальшому може стати традиціями. Тому саме лідер-керівник нижчої ланки повинен на підприємстві створювати атмосферу довіри, відкритості спілкування з робітниками,

добиваючись тим самим підвищення продуктивності і якості роботи, що виконується.

Як бачимо, організація роботи з персоналом визначає всю внутрішню діяльність підприємства по виконанню основної задачі – досягнення економічної стабільності.

Отже основні фактори внутрішнього середовища – технологія, техніка, організація виробництва, управління, маркетинг, персонал підприємства – вносять свій вклад у формування економічної стійкості.

Але діяльність промислового підприємства, в свою чергу, нерозривно пов'язана із зовнішнім середовищем, яке значною мірою формує його стабільність.

Зовнішні фактори, що впливають на конкурентоспроможність господарюючого суб'єкта, а відповідно і на його економічну стабільність, можна поділити на фактори прямого і побічного впливу. До факторів прямого впливу можна віднести ресурсне та правове забезпечення, інфляцію, вплив конкурентів і споживачів, інформаційне забезпечення.

В сукупності факторів побічного впливу можна виділити такі: політична стабільність, стан економіки, науково-технічний прогрес, світовий ринок, соціально-культурні фактори.

Слід зазначити, що зовнішні фактори не залежать від змін факторів внутрішнього середовища, тоді як внутрішнє середовище активно формується під впливом змін зовнішніх факторів.

Розглянемо детальніше зовнішні фактори прямого впливу, серед яких велике значення має ресурсне забезпечення – сукупність матеріальних, фінансових, трудових ресурсів, необхідних для ефективного господарювання підприємства.

Ресурсне забезпечення характеризується якісними і кількісними показниками із обов'язковим зазначенням джерел одержання ресурсів і строків їх надходження з урахуванням потреб для забезпечення повного відтворювального циклу (виробництво, реалізація, споживання продукції). Тому на підприємстві повинен чітко діяти такий елемент управління як всебічний облік ресурсів. Не менше значення має попередня внутрішньовиробнича інформація про необхідні ресурси, яку варто використовувати для обліку усіх видів і обсягів матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, необхідних для реалізації виробничої програми підприємства.

Серйозним фактором, який впливає на економічну стабільність, є правове забезпечення діяльності промислових підприємств. Стан законодавства України на сьогоднішній день характеризується не тільки його складністю, але й динамічністю, а іноді навіть і невизначеністю. Необхідно відмітити, що через недосконалість податкового законодавства національний виробник сьогодні з 1 грн. прибутку сплачує близько 82 коп. податків та інших обов'язкових платежів. Це впливає, відповідно, на збитковість підприємств. Якщо у 1993 р. збитковим було кожне дванадцятье підприємство, у 1996 р. – кожне четверте, то у 1999 р. – кожне друге [3]. І це при

тому, що спад виробництва, який почався у 1990 р. і набув широкомасштабного характеру у 1992 р., відкинув народне господарство України на 7-10 років назад [1]. Крім того, підприємства зобов'язані дотримуватись не тільки законів України, але і вимог органів державного регулювання, що забезпечують виконання діючого законодавства у відповідних сферах свого впливу і вводять власні вимоги у ряді випадків, що мають силу закону. На жаль, іноді ці вимоги суперечать вимогам інших державних установ, за якими теж стоїть авторитет уряду країни. Безумовно, це створює невизначеність правового поля для підприємництва і ускладнює його практичну діяльність. Вже тривалий час суб'єкти підприємницької діяльності змушені спиратися на укази Президента України, які замінюють на сучасному етапі відсутні закони. Окремі з них поступово втрачають силу, тим самим ще більш ускладнюючи правове поле держави.

Серед зовнішніх факторів прямого впливу слід відмітити інфляцію, під якою, як відомо, ми розуміємо процес знецінювання (зниження купівельної спроможності) грошей. Вплив інфляції на економічну стабільність багатогранний. Адже вона веде до знецінювання доходів підприємства, зниження реальної вартості його майна і собівартості продукції, що випускається, вилучення до бюджету фактично неіснуючих прибутків, зниження інвестиційних можливостей підприємств. Всі ці наслідки інфляції і її вплив на економічну стабільність підприємства детально розкриті В.М. Родіоною та М.А. Федотовою [2].

Будучи складним багатфакторним явищем, інфляція впливає на всю економіку, причому тим руйнівніше, чим вищі темпи інфляції.

Підприємство цікавить, перш за все, стійкість свого становища в майбутньому. Тому в системі управління повинно бути організоване фінансове прогнозування на підставі інфляційного коригування, без якого можливі скорочення виробництва, неплатежі, загострення потреби в кредитних ресурсах і, як наслідок, зниження економічної стійкості, плато-кредито-спроможності, ліквідності, рентабельності.

Достатньо рухливим фактором внутрішнього середовища, який прямо діє на внутрішні зміни функціонування підприємства, є вплив споживачів і конкурентів.

Дійсно, споживач визначає попит товару на ринку, фактично встановлює його ціну. Потреби споживача впливають на взаємозв'язки підприємства з постачальниками виробничих ресурсів і визначають значні зміни у виробничому процесі виготовлення продукції. Тому керівництво господарюючого суб'єкта повинно розуміти, що потреби і вимоги споживача потрібно задовольняти так само ефективно, як це роблять конкуренти.

В багатьох випадках, як показує зарубіжний досвід, не споживачі, а конкуренти визначають, які результати діяльності можна продати і яку ціну можна запросити. Як відомо, конкурентні відносини складають основу ринкової системи організації господарювання виробництва в напрямку змін відносин власності, виробничої структури, переходу до нового

технологічного укладу і, як наслідок, росту економічної стабільності. Саме конкуренція постійно змушує виробників і постачальників ресурсів задовольняти потреби суспільства, підвищувати продуктивність праці, знижувати витрати, розширювати виробництво.

Дослідження господарської діяльності показало, що без достатньо оперативної і вірогідної інформації адміністрація підприємства не може успішно керувати виробництвом і всією господарською діяльністю. Керівництво підприємством вимагає знання реальної обстановки, вміння економічного прогнозування кожного технічного, технологічного і організаційного заходу, варіантних рішень. Інформацію розрізняють за джерелами її надходження на зовнішню і внутрішню. Обидва її види взаємозалежні і необхідні для управління на підприємстві, адже володіючи потрібною інформацією, керівництво може прийняти своєчасне і обгрунтоване рішення.

Як показує вивчення факторів, що побічно впливають на економічну стабільність підприємств, значний вплив на фінансово-господарську діяльність кожного господарюючого суб'єкта має політична стабільність, яка визначається ставленням держави до підприємницької діяльності, принципами державного регулювання економіки, ставленням до власності і заходів по захисту споживачів і підприємств. Відомо, що політична стабільність країни забезпечує сприятливу можливість для інвесторів, коли виникає потреба в надходженні капіталу із-за кордону.

Істотно впливає на успішну діяльність підприємства фаза економічного циклу, в якій знаходиться країна. Сьогодні ситуація в українській економіці характеризується сукупністю цілого ряду особливих умов: недосконалістю законодавчої бази, відсутністю добре відпрацьованих, перевірених і діючих механізмів реалізації законодавства, інфляцією, яка супроводжується значним ростом цін як на сировину, матеріали, енергоносії, транспортні та інші послуги, так і на готову продукцію всіх підприємств. Оскільки має місце низька платоспроможність споживачів, це призводить до того, що на даний час збитки господарюючих суб'єктів складають 7,3 млрд. грн., а заборгованість підприємств і організацій перед бюджетом перевищила 14 млрд. грн. [3].

Таким чином, кризова економічна фаза – фактор, що глибоко вражає економічну стабільність і вимагає найбільш ефективної ділової активності господарюючого суб'єкта для успішного функціонування в економічно складних зовнішніх умовах.

Зовнішнім фактором, який є важливим структуроутворюючим елементом підприємства як складової виробничої соціально-економічної системи, є науково-технічний прогрес, який багато в чому визначає траєкторію розвитку підприємства і його економічну стійкість.

Техніко-технологічні нововведення впливають на ефективність виробництва продукції, швидкість її старіння, очікувані обсяги нової продукції. Для

збереження конкурентоздатності підприємство змушене своєчасно впроваджувати розробки, від яких залежить ефективність його діяльності, а відповідно і економічна стабільність.

Світовий ринок, як фактор зовнішнього середовища, впливає на всі ті підприємства, які свою діяльність здійснюють на міжнародному рівні. Адже кожна країна характеризується своєю економікою, культурою, кількістю і якістю матеріальних і трудових ресурсів, своїм рівнем технологічного розвитку, політичної стабільності. Саме це ускладнює роботу господарюючого суб'єкта за межами внутрішнього ринку, змушує його модифікувати всі відповідні процедури під конкретні фактори нового оточення, змінювати теорію і практику управління, тобто підприємство, вступаючи в сферу міжнародного бізнесу, повинно спробувати зменшити всякий ризик, а залишившись на світовому ринку, контролювати рівень ризику, використовуючи відповідні методи його зниження.

До зовнішніх факторів непрямого впливу слід також віднести соціально-культурні фактори, оскільки підприємство, як правило, функціонує в одному соціально-культурному середовищі. Воно орієнтується на певну групу споживачів зі своїм соціально-культурним статусом, де закріпилися і затвердилися визначені ідеологічні настанови, життєві цінності, традиції, які побічно впливають на фактори внутрішнього середовища. Відповідно, господарюючий суб'єкт повинен вміти передбачити зміни в суспільстві і задовольнити потреби споживачів значно краще, ніж конкуренти.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що для забезпечення успішного функціонування і досягнення поставлених цілей, підприємство повинне вміти ефективно реагувати на внутрішні фактори і пристосовуватись до змін зовнішнього оточення.

Слід зазначити, що в минулому керівники підприємств зосереджували увагу, в основному, на економічних і технічних проблемах. Але останнім часом зміни настанов людей стосовно соціальних цінностей, сфери юридичної відповідальності змусили керівний склад господарюючих суб'єктів розширити спектр зовнішніх факторів, які необхідно враховувати.

З огляду на складність, рухливість і невизначеність зовнішнього середовища керівництво підприємства повинно постійно брати до уваги більш різноманітну інформацію для прийняття рішень щодо виконання виробничої програми, враховуючи фактори прямого і побічного впливу. Саме від цих рішень залежить стійкість технічного рівня, організація виробництва, ділова активність, платоспроможність, що, в свою чергу, і формує економічну стабільність підприємства.

Список літератури

1. Перехідна українська економіка: стан і перспективи / За ред. А. Філіпенко і В. Бандери. – К.: Академія, 1996. – С. 23-24.
2. Родионова В.М., Федотова М.А. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции. – М.: Перспектива, 1995. – 98 с.
3. Тимошенко Л.М. Економічна оцінка ринкової трансформації економіки України // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. Випуск № 3'2000. – Суми: Вид-во Сумського державного університету. – 2000. – С. 87-93.

Summary

The article is devoted to the classification of the factors affecting the formation of economical stability at industrial enterprises. The author gives the characteristic of the factors of direct and indirect effect, formulates conclusions and suggestions as for their usage.
